

Nové formy rodičovství: střídavá péče a hledání jejích důsledků pro děti – přehledová studie¹

New Forms of Parenting: Physical Shared Custody and the Search for its Consequences for Children – Review

Petr Fučík, Michaela Šolcová

ABSTRACT Long-term cultural trends of increasing fragility of partnerships, changing gender roles and the culture of childhood create a situation in which forms of shared parenting are becoming increasingly relevant. This review study aims to make available to the Czech audience a summary of foreign research on the impact of post-divorce/separation arrangements on children, with particular emphasis on those forms in which the child alternates between parents' households. In peer-reviewed articles from Web of Science, Scopus, J-Stor, Springer, and similar databases, we first sought to answer the question of what negative and positive consequences household turnover produces. A review of the relevant literature shows that the assumption of an overall negative effect of alternating care is not consistent with the results of most analyses. Rather, the comparisons show the opposite, i.e. a predominance of positive consequences of shared custody, but modified by circumstances. Therefore, we next focus on papers that examine the most important intervening factors, which are parental conflict, the status of the family of origin, and the parents' new partnerships. Detailed research in this area shows that only in families with significantly negative circumstances (extensive and chronic conflict, economic deprivation etc.) can the negatives of the circumstances outweigh the benefits of contact with both parents that shared custody generally brings. In the conclusion of the text, we summarize the findings from foreign sources, discuss their transferability to the Czech environment and, based on the literature, suggest areas that should be addressed in an effort to deepen this field of research.

KEYWORDS shared custody, divorce, consequences of divorce for children

Úvod

Střídavá péče je i po téměř čtvrt století existence v českém právním řádu kontroverzním tématem veřejných i odborných diskusí. Dominantním obrazem veřejného diskurzu jsou děti s batůžky, rozpolcené svojí nejistotou ohledně domova, mediální reprezentace jsou prodechnuty představou nestability a patologie. Řada odborníků, kteří se k tématu vyjadřují, vychází spíše z osobního přesvědčení, založeného na (v lepším případě odborné) zkušenosti

Sociální studia / Social Studies 2/2022. S. 35–54. ISSN 1214-813X. <https://doi.org/10.5817/SOC2022-32988>

¹ Tento výzkum byl finančně podpořen projektem specifického výzkumu Masarykovy univerzity, číslo projektu MUNI/A/1567/2021 (Society in times of crisis).

či praxi, než z výsledků výzkumu v dané oblasti (srov. Novák 2016). V České republice dosud žádná empirická studie srovnávající reprezentativně různé aspekty života dětí v různých typech porozvodových uspořádání nebyla realizována.² K tomu se přidává zásadní problém, že výsledky zahraničního dlouhodobého výzkumu na dané téma jsou pro českou veřejnost buď nedostupné a neznámé, nebo je přímo ignoruje.

Tato studie si klade za cíl naznačenou mezeru zaplnit, zprostředkovat a nabídnout českému publiku přehled současného dění na poli výzkumu toho, jaký vliv na děti mají různé formy uspořádání péče po rozpadu partnerství rodičů. Hlavní důraz klademe na rozlišení mezi typem uspořádání, kdy dítě žije (téměř) trvale v domácnosti jednoho rodiče, a situací, kdy ve významném rozsahu střídá pobyt ve dvou domácnostech, což zde pro zjednodušení a v souladu s převažujícím českým územím nazýváme jako střídavá péče.³ V rámci tohoto výzkumného tématu se kromě shrnutí obecného vlivu střídavé péče na děti soustředíme detailněji na roli vybraných okolností, které jsou v literatuře široce diskutovány jako faktory výrazně modifikující vliv porozvodových uspořádání. V první řadě jde o úroveň konfliktu mezi rodiči, dále o statusovou a vzdělanostní pozici rodičů a nakonec o komplexnost porozvodových uspořádání, zejména přítomnost nových partnerů.⁴ Naš rešeršní zájem lze tedy shrnout do dvou výzkumných otázek: (1) Jaké důsledky pro děti produkují uspořádání se střídavou péčí ve srovnání s výhradní péčí? (2) Jak výsledky střídavé péče modifikuje konflikt rodičů, jejich statusová a vzdělanostní pozice a komplexnost nových domácností?

Odpovědi na tyto otázky budeme hledat prostřednictvím rešerše zdrojů z odborných databází zejména Web of Science, Scopus, J-Stor, Springer EBSCO. Soustředili jsme se na anglicky psané zdroje a vyhledávání provedli nejdříve prostřednictvím vyhledávaných řetězců *shared custody*, *joint physical custody*, *shared parenting*, *shared residence* a dále hledáním v rámci vzájemných odkazů v bibliografiích vyhledávaných textů. Do přehledu jsme zahrnuli většinou recenzované články, v menší míře odborné knihy či specializované

² V současnosti však probíhají dva projekty, jež by v budoucnu mohly tuto oblast projasnit. Výzkumný ústav práce a sociálních věcí realizuje projekt *Dítě v rodičovském konfliktu* a Katedra sociologie FSS Masarykovy univerzity realizuje projekt výzkumu střídavé péče v pohledu rodičů, institucionálních aktérů a v retrospektivách dospělých dětí.

³ Většina výzkumů, o nichž budeme hovořit, považuje za střídavou péči situace, kdy dítě tráví minimálně 30 % času v domácnosti druhého rodiče. Podotkneme, že samotné střídání se může v ČR odehrávat z právního hlediska nejen v rámci institutu střídavé či společné péče, ale i výhradní péče, popřípadě jejich variant s tzv. rozšířeným stykem.

⁴ Kromě polemik o těchto okolnostech, jež bychom mohli z hlediska dítěte jako subjektu označit za vnější, existuje také stále nevyřešená kontroverze o vhodnosti střídavé péče v raném věku (kojenec, batole), nebo obecněji vzato oblast literatury, která zkoumá vliv charakteristik dítěte na výsledky střídavé péče. Tuto oblast ponecháme z důvodu omezeného rozsahu této studie stranou a zájemce odkazujeme na příslušnou literaturu v originálu (Emery a Tornello 2014; Millar a Kruk 2014; Otto a Keller 2014; Tornello et al. 2013). Vynecháme taktéž rozsáhlou část výzkumu, která je věnována vlivu na zúčastněné dospělé (Bauserman 2012; Brotsky et al. 2005) *adjustment*, and *relitigation in joint custody* (JC či širším souvislostem střídavé péče – například literaturu o preferenci střídavé péče (Brandén a Haandrikman 2019; Fox a Kelly 1995; Marinho a Gouveia 2021; Wilcox et al. 1998), o postojích veřejnosti k ní (Bala et al. 2017) či roli nevlastních rodičů (Darwiche et al. 2021; Gates 2019).

kapitoly v jejich rámci a výjimečně také dostupné výsledky z konferenčních prezentací. Typologicky vzato, výsledkem naší práce je přehledová studie typu integrativního přehledu (srov. Mareš 2013).

Má smysl se (zahraničními) výzkumy porozvodových uspořádání zabývat?

Častou námitkou proti validitě výsledků studií na téma vlivu střídavé péče na děti je individuální rozmanitost případů. Podle tohoto argumentu jsou okolnosti i charakteristiky dětí natolik různorodé, že prakticky nelze výzkumem odhalit vlivy samotné střídavé, či výlučné péče, a v důsledku je tedy marná jakákoliv snaha říci obecně, zda lépe prospívají děti v určitém typu uspořádání, nebo jestli daný typ škodí. Práce s hromadnými daty však znamená, že individuální odlišnosti jsou ve větších skupinách znáhodněny výběrem a srovnání je provedeno na základě několika hlavních charakteristik, které výzkumy cíleně sledují – typu uspořádání a případných kontrolních proměnných, jimiž je nejčastěji míra konfliktu rodičů, socioekonomický status rodiny či anamnéza dítěte. Tímto designem naplňují kvantitativní studie požadavek co nejspolehlivěji indikovat „čistý“ vliv uspořádání. Samozřejmě to není bez potíží, ale jedná se o standardní metodologický postup, za nímž jsou léta vývoje i praxe.

Zároveň je však zřejmé, že žádné výsledky plošných studií nelze použít jako automatickou šablonu při rozhodování o jednotlivcích a s tímto cílem nejsou produkovány. Výzkumy poskytují tzv. pravděpodobnosti, a nikoliv deterministické výsledky. Obvykle tedy hovoří o vyšší či nižší pravděpodobnosti, riziku či šanci výskytu určitých potíží či benefitů, nepředpokládají nutně, že každé dítě se s danými potížemi či benefity setká.

Další, poněkud sofistikovanější námitkou proti validitě výsledků zahraničních studií pro český kontext je kulturní specifita. Podle těchto argumentů přebírání zahraničních výsledků může být zavádějící. Tento argument má své opodstatnění, neboť výzkumy často pocházejí ze zemí, kde má střídavá péče delší tradici, její praxe je společensky akceptovaná a také institucionálně podpořena. Na druhé straně však lze říci, že v současnosti se již jedná o desítky výzkumných studií, které vytváří rozmanitou mozaiku z hlediska časového i jako průřez mnoha společnostmi. Relativně stabilní a víceméně podobné výsledky napříč různými zeměmi dávají argument pro určitou univerzalitu mechanismů, jimiž se vliv porozvodového uspořádání promítá do života dětí. Mnoho indikátorů, které dané studie používají, nelze označit za kulturně specifické, ale naopak poměrně dobře převoditelné mezi kulturami: například poruchy spánku u dětí (Turunen et al. 2021), psychosomatické problémy (Augustijn 2021), subjektivní životní spokojenost (Steinbach et al. 2021; Vanassche et al. 2013), relativní pozice dětí ve školním kolektivu (Havermans et al. 2017), školní výkon atp., a celkově lze říci, že pokud samotné střídání v obecné rovině produkuje výrazně negativní důsledky, měl by se takto univerzální efekt projevit i v kulturně odlišných datech. V České republice zatím žádný reprezentativní výzkum sledující situaci dětí ve střídavé péči nebyl uskutečněn, takže se jeví jako velmi rozumné získat co nejlepší přehled o výsledcích ze zahraničí.

Střídavá péče v ČR a ve světě

Uspořádání, kdy dítě po rozpadu partnerství rodičů střídá pobyt v domácnostech obou z nich, se začíná objevovat v právních rádech Spojených států, Kanady, Švédska, Belgie a Austrálie na přelomu 70. a 80. let minulého století a postupně je legislativně ošetřeno ve většině zemí euroatlantického kulturního okruhu.⁵ Přesný podíl dětí žijících v tomto uspořádání není snadné zjistit, neboť většina zemí eviduje soudní rozhodnutí, která však nereprezentují dobře reálnou existenci těchto uspořádání. Objevují se v podstatě dva typy obtížně srovnatelných dat, která indikují nárůst relevance střídavé péče: Zaprvé jde o vývoj statistik soudních rozhodnutí (pohybuje se v různých zemích mezi 10–40 %), přičemž nejnižší je na východě Evropy a nejvyšší v severských zemích (Fransson et al. 2018; Nielsen 2018). Zadruhé jde o populační (či výběrová) data o struktuře domácností, v nichž žijí děti – například podle analýzy dat HBSC⁶ se v roce 2010 mezi dětmi se zkušeností rozvodu/rozchodu rodičů podíl střídavé péče pohybuje mezi 0,3 % v Rumunsku až 12 % v Belgii, přičemž výjimkou je Švédsko, kde 20 % dětí s rozvedenými/rozešedšími se rodiči střídá domácnosti (Steinbach et al. 2019).

V České republice se institut střídavé péče v zákoně objevuje od roku 1998. Během dvou dekad se podíl rozhodnutí o střídavé a společné péči v ČR pomalu zvedá a nárůst akceleruje v posledním desetiletí. Data z roku 2018 hovoří o 11,8 % výskytu střídavé a 5,7 % společné péče – celkově tedy 17,5 % rozhodnutí pro případ rozvodu rodičů, v nichž je střídání dětí velmi pravděpodobné (Höhne a Paloncyová 2021).⁷ Pokud jde o prevalenci v populaci, na základě analýzy dat HBSC z roku 2010 lze odhadnout, že v té době byl výskyt mezi dětmi školního věku v ČR přibližně okolo 8 % (vlastní analýza a Steinbach et al. 2019). Novější data bohužel nejsou k dispozici. Dalším souvisejícím aspektem je neznalost preferencí aktérů – evidentně nevyrovnané statistiky soudních rozhodnutí nelze automaticky chápat jako důkaz nerovnosti, dokud nemáme možnost srovnat je s podíly mužů, žen a dětí, kteří/které preferují konkrétní formu péče a zároveň o ni usilují. (Což je však jiná dimenze problému, kterou se zde nebudeme zabývat.)

Společenská relevance střídavé péče

Ze sociologického hlediska se fenomén střídavé péče dostává do popředí v situaci paradoxního propojení dvou dlouhodobých vývojových trendů na poli rodinného života: oslabení závaznosti partnerství a posílení závazku rodičovství. Na jedné straně společnosti okruhu

⁵ Terminologie je pochopitelně v různých zemích různorodá a závisí na obsahu právních rámců. V anglofonním prostředí se vžily termíny Joint physical custody případně Shared custody, označující situace, kdy dítě střídá domácnosti (ve srovnání s Joint legal custody, kdy jsou garantována stejná práva i povinnosti obou rodičů, nicméně pobyt dítěte není nutně střídavý). Dále v literatuře nalezneme termíny Shared parenting a Shared residence. Zatímco v zahraničí termíny obvykle odkazují ke *společnému* rodičovství, česká varianta poněkud nešťastně akcentuje *střídání*.

⁶ Mezinárodní šetření Health and Behaviour in School-aged Children (blíže viz <http://www.hbsc.org>).

⁷ Soudní rozhodnutí však nemusí být rodiči v praxi naplňováno. Dále existuje skupina rozpadů nesezdaných soužití, jichž se opatrovnícká řízení nemusejí týkat.

euroamerické civilizace směřují k volnějším pojetí rodiny a partnerských vztahů, než bylo běžné v minulosti. Rozvody a rozchody jsou stále více společensky akceptované a také častější. Stigma spojené s rozpadem partnerství slábne – obecně řečeno proces individualizace partnerských vztahů znamená možnost svobodně realizovat rozhodnutí opustit vztah a sekularizace, de-stigmatizace i opatření sociálního státu umenšují důsledky a společenské sankce s tímto jednáním spojené (Amato 1993).

Zároveň však roste závaznost rodičovství. Kulturní rámování dětství a role dítěte ve společnosti se během posledních staletí proměnily tak, jako je nesrovnatelné dopoledne, jež dítě stráví v textilní fabrice, a dopoledne ve waldorfské škole. Pozornost, kterou současné vyspělé společnosti věnují dětem, je historicky bezprecedentní (Ariès 1962; Badinter 2006) a odrazem toho je i současná podoba rozvodových řízení, která jsou z velké části organizována okolo otázek porozvodové péče o děti. Paradoxní propojení trendu křehkosti partnerství versus závazku rodičovství, jež jsou v samotném jádru vývoje moderních a postmoderních společností, je možné chápat jako společenskou příčinu toho, že různé formy sdíleného rodičovství po rozpadu partnerství nabývají zásadní relevance.

Dalším faktorem je dlouhodobá proměna genderových rolí, zejména zvýšení životních šancí žen v západních společnostech (Esping-Andersen a Billari 2015). Tento vývoj je následován pomalejšími, v různých zemích různě rozvinutými proměnami role mužů ve vztahu k domácnosti a péči (England 2010). Poslední dekády tedy přináší postupné hledání modelu, pro nějž se v literatuře vžila označení jako nové otcovství, nové mužství, či jednodušeji řečeno posílení role mužů v péči o děti i domácnost (tyto trendy jsou v různých zemích podpořeny například možnostmi a různě silnou pobídkou sdílet rodičovskou dovolenou).

Čím rozvinutější je zapojení mužů do péče o děti, tím méně výlučná je role matky. Jedná se tak vlastně o pokus překonat důsledek industriální dělby práce, jímž je takzvaný vzdálený či absentující otec (Pasley et al. 2014). Pozice střídavé péče ve společenském diskurzu je tedy do velké míry závislá na kulturně akceptovaných podobách otcovství (a mateřství) v daných společnostech. To je také jeden z klíčových zdrojů společenského konfliktu ve vztahu k porozvodovým uspořádáním péče. Zatímco ženy jsou konfrontovány s tradičním modelem matky jako primární pečovatelky, jednání mužů, kteří usilují o střídavou péči, častěji odkazuje ke kulturnímu rámci nového pojetí otcovských rolí.⁸ Tyto konflikty nelze vnímat pouze jako individuální spory mužů a žen, ale jako specifickou podobu sociálního konfliktu, v němž dochází ke konfrontaci odlišně zakotvených kulturních, hodnotových a normativních schémat (srov. Fafejta 2018). Je tedy zřejmé, že oběťmi společenských stereotypů o rolích mužů a žen v péči jsou obě pohlaví. Vyhrocená podoba sporů často vyvěrá z faktu, že v obecnějším historickém pohledu se nacházíme v přechodovém období: od samozřejmosti svrchované autority otců rámované patriarchálním systémem přes samozřejmost výlučné péče matek rámované

⁸ Samozřejmě je situace složitější a v repertoárech aktérů se vyskytují strategie čerpající ze stereotypizovaných mužských a ženských pozic, jako je například tzv. „mateřské střežení brány“ či mužská snaha o dominanci a kontrolu nad bývalou partnerkou i dětmi. Rozvod do značné míry odkrývá a aktualizuje nerovnost pohlaví a jeho genderové aspekty by mohly být široce diskutovány.

ideologií intenzivního mateřství a primárního vztahu až k současné neudržitelnosti obou genderově polarizovaných modelů a hledání vhodného uspořádání.

České studie k tématu vlivu střídavé péče na děti

Studie, která by empiricky a reprezentativně testovala vliv různých porozvodových uspořádání na děti v České republice dosud neexistuje. Podrobněji se tématu věnuje Novákova kniha *Střídavá péče o dítě* (Novák 2016), která však plní úlohu popularizačního nahlédnutí do psychologických aspektů problému a o aktuální výzkumnou literaturu se téměř neopírá. Shrnutí určité části zahraničních studií vlivu střídavé péče na děti se věnovali Tyl (2006) a Pavlát (2010). Problémem obou prací je jejich relativně úzký okruh výchozí literatury i jejich současná zastaralost v rychle se rozvíjejícím oboru. Přesto závěry obou autorů v podstatě v hrubých rysech reprezentují vývoj výzkumu vlivu střídavé péče od první generace výzkumů přinášejících převážně pozitivní zprávy k námitkám o selektivní povaze těchto výsledků (rodiny se střídavou péčí jsou podskupinou, která je charakteristická vyšším statutem rodičů i nižší mírou konfliktu).

Bohužel je také třeba dodat, že současné české datové zdroje nenabízí příliš optimismu ohledně možnosti vliv různých forem porozvodové péče zachytit na reprezentativních vzorcích například školní mládeže. Výzkumy mapující situaci školáků nenabízejí ani základní možnosti identifikovat rodinné zázemí, či dokonce zkušenost s rozvodem/rozchodem rodičů.⁹ Přesto, že stabilita rodin v celé Evropě představuje široce vnímaný problém, tyto studie v podstatě rezignují na zjišťování struktury domácností, v nichž žáci žijí. Přitom kromě vystižení samotného výkonu žáků či výskytu problémových jevů dané výzkumy aspirují také na odhalení faktorů, jež výkon či problémové chování ovlivňují!

Metodologické aspekty výzkumů vlivu střídavé péče na děti

Jak zjišťovat vliv porozvodového uspořádání na děti? V prvé řadě jde o definici příčiny a důsledku: některé studie vystačí s rozlišením výhradní a střídavé péče, jiné rozlišují komplexní varianty uspořádání jedné a druhé domácnosti, včetně přítomnosti nevlastních rodičů a nevlastních sourozenců. Klíčovou charakteristikou je však vždy rozsah pobytu dítěte v domácnostech obou biologických rodičů, přičemž bez ohledu na právní kategorie v dané zemi jsou obvykle srovnávány varianty, kdy dítě tráví 30 a více procent času v domácnosti druhého rodiče, vůči variantám s nižším rozsahem styku (srov. Steinbach 2019). Dále může být pozornost věnována například délce a frekvenci intervalů střídání, vzdálenosti bydliště rodičů, složení domácností na obou stranách, jeho dynamice a podobně, nicméně

⁹ V šetření PISA 2012 jsou například v otázce o složení domácnosti *Kteří lidé obvykle bydlí u vás doma?* použity kategorie *matka (včetně nevlastní matky nebo pěstounky)* a *otec (včetně nevlastního otce nebo pěstouna)*, což nedovoluje ani rozlišit nepřítomnost biologického rodiče v domácnosti. Otázka o zkušenosti s rozvodem v dotazníku zcela chybí. Přitom je zřejmé, že právě uspořádání, v nichž chybí biologický rodič, jsou faktorem, jenž potenciálně ovlivňuje jak výkon žáků, tak výskyt problémového chování. HBSC podrobnou indikaci struktury domácností rodičů opustila po roce 2010.

ve srovnání s četností studií, které používají základní rozlišení podle poměru pobytu, jsou tato podrobnější třídění poměrně vzácná, i když ke každému aspektu lze dílčí studie nalézt (Turunen et al. 2021).

Na druhé straně je situace ještě rozmanitější – hovoříme-li o výsledcích, důsledcích či vlivech určité formy péče, máme rozsáhlé možnosti, jak tyto skutečnosti definovat. Zprv jde o rozlišení časové – jde-li o krátkodobé, bezprostřední důsledky, nebo dlouhodobé vlivy na životní šance. Dále jde o různé dimenze důsledků, jež se obvykle v multidisciplinární literatuře tematizují: kognitivní, emocionální, behaviorální a sociální včetně rodinných vztahů (srov. Bernardi a Mortelmans 2021).

Je pochopitelné, že žádná jednotlivá empirická studie nemůže obsáhnout škálu možných následků určitého typu péče, a proto se jednotlivé výzkumy zaměřují obvykle pouze na úzký výsek z rozmanitosti. Vzhledem k současnému počtu studií je podstatná část relevantních důsledků pokryta a zároveň lze s úspěchem předpokládat, že různorodé typy důsledků nebudou jednotlivě zcela nezávislé, ale budou vytvářet konzistentně propojené shluky.

V následující části shrneme nejdříve obecné výsledky, odpovídající na otázku, *jaké důsledky pro děti různá uspořádání péče po rozpadu partnerství rodičů produkují*, a v další části pak upřesníme, *jak mohou být tyto výsledky různých typů péče modifikovány okolnostmi, z nichž nejdůležitější jsou úroveň konfliktu rodičů, socioekonomický status rodičů a komplexnost struktury domácností*.

Obecné studie vlivu střídavé péče na různé aspekty života dětí z rozvedených rodin

Jelikož empirických studií srovnávajících důsledky porozvodového uspořádání vzniklo od poslední čtvrtiny dvacátého století do současnosti velmi mnoho, zaměříme se v tomto souhrnu primárně na metaanalytické a přehledové statě. Jednu z prvních vlivných prací tohoto typu reprezentuje Bausermanův text *Child Adjustment in Joint-Custody Versus Sole-Custody Arrangements: A Meta-Analytic Review* (Bauserman 2002). Bauserman systematicky shrnuje 33 studií, jež splňují kritéria srovnatelného analytického přístupu, kdy je provedeno statistické porovnání různých typů výsledků u dětí ve střídavé a výhradní péči (popřípadě z intaktních rodin). Autorův závěr zní, že výsledky studií jsou konzistentní s hypotézou, že střídavá péče může být v určitých případech pro děti prospěšná skrze podporu trvalého kontaktu dítěte s oběma rodiči (Bauserman 2002). Podle jeho zjištění se děti ve střídavé péči lépe adaptují na rozvod než děti v péči jednoho z rodičů. Zároveň je patrné, že rodiny praktikující střídavou péči vykazují nižší míru konfliktu, což však podle Bausermana samo o sobě nevysvětluje pozitivní přínosy dané formy péče. Celkově autor shrnuje, že převážná část studií přináší zjištění, jež podporují střídavou péči jako porozvodové uspořádání, které ve srovnání s výhradní péčí matky¹⁰ znamená relativně nižší míru patologie.

¹⁰ Ve většině zemí je výhradní péče otce výrazně méně častá (například v České republice se dlouhodobě jedná o 7 % rozhodnutí o svěření dítěte do péče, zatímco výhradní péče matky je zastoupena v rozsahu mezi 77 a 90 %, srov. ČSÚ). Důležitější však je, že tato uspořádání nejsou zrcadlovým ekvivalentem, ale výhradní péče otce nastupuje až na výjimky v případě vyhoceně patologických

Z novějších přehledových studií jmenujme tři: Baude et al. (2016) k opatrnému optimismu (Steinbach 2019). Nielsen pracovala již s 60 publikovanými výzkumy, které srovnávaly výsledky dětí ve střídavé a výlučné péči ve velmi různorodých kontextech. Šlo o výzkumy z osmi různých zemí, situované věkově od kojenců až po mladé dospělé s vzorky od 21 případů až po 51802 respondentů. Zatímco Bauserman pro svoji metaanalýzu akceptoval i nepublikované disertační práce, jež splňovaly metodologická kritéria, Nielsen mohla o necelých dvacet let později využít už jen texty publikované v recenzovaných odborných periodících.¹¹ V závěru své metaanalýzy shrnuje: „...střídavá péče¹² je obecně spojena s lepšími výsledky než péče výhradní, a to nezávisle na přístupu rodičů, příjmu rodiny či úrovni konfliktu mezi rodiči. Zdá se, že zapominání sešitů, oblečení, kopaček nebo klarinetu v domě druhého rodiče a život ve dvou režimech pravidel nevytváří zoufalé okolnosti pro děti žijící ve střídavé péči. Možná proto, že neztrácejí lásku, pozornost, zájem a závazek jednoho rodiče, když pobývají u druhého“ (Nielsen 2018: 276).

Pesimističtější Steinbach konstatuje, že i při skeptickém přístupu k výsledkům můžeme přinejmenším spolehlivě vyvrátit tezi, že by střídavá péče dětem škodila, spíše má v průměru mírně pozitivní výsledky (Steinbach 2019: 363). Podobně Baude et al. v metaanalýze z roku 2016 konstatují lepší porozvodovou adaptaci u dětí ve střídavé péči, pokud jde o behaviorální indikátory, nicméně slabé rozdíly v případě ostatních aspektů – například konfliktních vztahů s rodiči. Nejhorší situace nastávají tam, kde se vyskytuje silný konflikt mezi rodiči, nebo mezi dětmi a rodiči a jeho negativní působení vyrovnává či převažuje pozitivní přínosy kontaktu s oběma rodiči: u těchto dětí tedy není pozitivní rozdíl ve vztahu k výlučné péči patrný a výsledky jsou srovnatelné či horší než v péči jednoho rodiče. Ostatní děti však podle zmíněných metaanalýz v průměru ze střídavé péče benefitují. Dále je třeba zdůraznit, že studie opakovaně vyvracejí představu, že hlavní problém střídavé péče by vězel ve střídání domovů. Empirické studie naznačují, že důležitějšími faktory jsou výchovné styly rodičů, jejich schopnost spolupráce a respektu a dále formování rodin vyššího pořadí s novými vztažnými osobami v roli nevlastních rodičů a nevlastních sourozenců (Breivik a Olweus 2006; Nielsen et al. 2020). Řešení těchto postupných porozvodových proměn rodiny je pro zdárný vývoj dětí důležitější než jeden domov. Zároveň je třeba říci, že ke zmíněným proměnám dochází v jakémkoliv typu uspořádání, takže jde zejména o srovnání odlišného vztahového zázemí, jež umožňuje se na změny adaptovat. V následující tabulce shrnujeme pro přehlednost nejcitovanější studie tematicky zaměřené na obecnou rovinu důsledků SP pro děti (viz Tabulka 1). Pro rozsáhlejší přehled celkem 60 studií doporučujeme Nielsen (2018).

situací matky – děti z rodin s otcem samoživitelem dosahují tedy ve statistických srovnáních nejhorších průměrných výsledků, což obvykle není výsledek daného uspořádání péče, ale rodinné patologie.

¹¹ Výjimkou bylo sedm studií publikovaných australskou vládou, kde převážil argument rozsáhlého reprezentativního vzorku.

¹² V anglickém originále je použit termín *Joint physical custody*.

Tabulka 1: Přehled nejvlivnějších studií mapujících obecný vliv střídavé péče na děti a jejich závěrů

Studie	Druh výzkumu	Závěry
Bauserman 2002	Meta-analýza	Děti ve SP se lépe adaptují na rozvod než ve VP. SP podporuje trvalý kontakt s oběma rodiči na rozdíl od VP.
Steinbach 2019	Přehledová studie	SP dětem neškodí, v průměru mají lepší výsledky v oblasti emoční, psychického i fyzického zdraví než děti ve VP.
Nielsen 2014, 2018	Přehledová studie	Děti ve SP mají obecně lepší výsledky ve srovnání s dětmi z VP bez ohledu na příjem rodičů, úroveň konfliktu a přístup rodičů.
Baude et al. 2016	Meta-analýza	Děti ve SP mají lepší porozvodovou adaptaci a v případě neexistence vysoké míry konfliktu převažují pozitiva SP nad VP.
Haugen 2010	Rozhovory s dětmi, Norsko	SP může být v nejlepším zájmu dítěte, pokud je respektován jeho/její názor. Že SP spíše nebenefitují děti v rodinách s vysokou mírou konfliktu.
Hjern, Bergström et al. 2021	Dánsko, survey	Hypotéza o negativním vlivu SP nemá oporu v datech. U dětí ve věku 7 let nejsou rozdíly v mentálním zdraví podle typu porozvodového uspořádání.
Augustijn 2021	Německo, survey	Děti ve SP měly méně mentálních problémů a celkově si po psychické stránce vedly lépe nežli ve VP za podmínky nízkého konfliktu mezi rodiči.
Melli a Brown 2008	USA, survey	SP většinou praktikují rodiče s vyšším socioekonomickým statusem než rodiče s VP.
Fransson et al. 2016	Švédsko, survey	Více psychických problémů vykazovaly děti ve VP nežli děti ve SP.

Poznámka: SP = střídavá péče, VP = výlučná péče – zde použito k označení režimu, kdy děti střídají domácnosti, vs. pobyt v jedné. Survey = výběrové šetření na vzorku populace

Okolnosti modifikující výsledky dětí v porozvodových uspořádáních – přihlídnutí ke kontrolním faktorům

Podobně jako v jiných oblastech sociálních věd i hledání důsledků střídavé péče naráží na obecný problém s prokazováním kauzality. Zjistit, zda odlišnosti mezi dětmi v různých uspořádáních péče jsou skutečně důsledkem charakteristik péče, nebo se do nich promítají jiné faktory, je mimořádně složité, nadto obvykle se projevují všechny vlivy v souhrnu. Proto je účelné kromě přehledu o empirickém mapování rozdílů mezi dětmi ve střídavé a výhradní péči věnovat rozsáhlou pozornost tzv. intervenujícím faktorům. Ačkoliv snad každá empirická studie má ve svém designu pokus kontrolovat vliv intervenujících faktorů, plné rozvinutí těchto možností přichází až ve chvíli, kdy a) prvotní studie poskytnou hrubý vhled do povahy základní souvislosti mezi střídavou péčí a důsledky pro děti, b) prevalence jevu v populaci umožní zpracovávat rozsáhlejší reprezentativní vzorky s možností třídit podle dalších kritérií. Proto teprve v posledních dvou desetiletích přibývá rozsáhlejších výzkumů, které jsou schopny kontrolovat vliv střídavé péče uvnitř podskupin statusově srovnatelných rodin, rodin s podobnou mírou partnerského konfliktu, s podobnou partnerskou situací po rozchodu, se srovnatelně závažným průběhem rozvodu a kontrolou řady dalších okolností.

I tyto studie samozřejmě pracují s hrubými indikátory a průměrnými trendy sub-populací a nemohou vyloučit další individuální rozdíly i extrémy. Jejich postup je však detailnější ve snaze rozklíčovat, jakou roli ve vztahu porozvodového uspořádání péče a výsledků dětí hrají okolnosti. Je-li například zásadním faktorem, jež může modifikovat vliv střídavé péče na děti, míra konfliktu rodičů, pak se lze alespoň o krok přiblížit korektnějším závěrům tím, že budeme srovnávat děti ve střídavé a výlučné péči uvnitř skupin, jež jsou definovány podobnou mírou konfliktu. Je-li v každé skupině úroveň konfliktu rodičů srovnatelná, pak lze snadněji rozdíly ve výsledcích dětí připsat samotnému uspořádání péče, nikoliv už silným odlišnostem v míře konfliktu. V následujících kapitolách se tedy zaměříme na studie, jež podrobněji kontrolovaly, jakým způsobem modifikují vliv střídavé péče následující faktory: úroveň konfliktu mezi rodiči, statusová pozice rodičů a jejich partnerská situace po rozchodu. Zmíníme se také o modifikujícím vlivu charakteristik dětí, zejména věku.

Vliv konfliktu rodičů

Studie ukazují, že střídavá péče je pravděpodobnější v situacích, které lze charakterizovat nižší mírou konfliktu (Weston a Qu 2018). Jde také častěji o rodiny, u nichž proběhl rozvod či rozchod méně komplikovaně a rovněž jsou bývalí partneři motivováni ke spolupráci. Zároveň však Emery a Tornello (2014) upozorňují na fakt, že v rámci střídavé péče nalezneme větší rozmanitost a komplexnost situací od extrémně konfliktních, v nichž je dítě vystaveno nepředstavitelným tlakům, až po velmi přátelské prostředí, kde bývalí rodiče tráví společně svátky a dovolené. V médiích a veřejné diskusi se často objevují extrémy, nicméně klíčové je odhadnout reálnou proporce rodin s vysokou mírou konfliktu a zároveň důkladněji identifikovat jeho povahu i důsledky. Studie ukazují, že míra konfliktu pochopitelně klesá s časovou vzdáleností od rozvodu. Fischer et al. (2005) a Hetherington a Kelly (2002) na základě dat z Nizozemí a Spojených států odhadují, že v průběhu procesu lze za konfliktní považovat přibližně 50 % párů, nicméně podíl konfliktních párů klesá na 25 % během prvních let po rozchodu. Jisté indicie k odhadu proporce konfliktních rodin by také mohla poskytnout studie Höhne a Paloncyové (2021), z níž je patrné, že necelé tři čtvrtiny všech řízení o svěření péče jsou uzavřeny dohodou rodičů, nikoliv rozhodnutím soudu, což platí i o řízeních, která vyústí ve střídavou péči. Přestože dohody před soudem nelze vždy považovat za bezkonfliktní a dobrovolné, rozsah konfliktu mezi rodiči je ve veřejné diskusi pravděpodobně nadhodnocován vlivem selektivního pohledu zainteresovaných aktérů (OSPOD, advokáti, psychologové, mediátoři i soudci jsou významně zatíženi minoritou velmi konfliktních rodičů).

Studie, které srovnávaly výsledky dětí ze střídavé a výlučné péče a zároveň dané rodiny třídily podle srovnatelné úrovně konfliktu, ukazují, že pozitivní přínosy střídavé péče nejsou způsobeny jen faktem, že ji provozují méně konfliktní rodiny. Celkově data nepodporují tvrzení, že by průměrný konflikt mezi rodiči měl více narušující důsledky pro děti než výrazně omezený vztah s jedním z rodičů. Tyto studie tedy naznačují, že pozitivní výsledky dětí ve střídavé péči nejsou pravděpodobně způsobeny pouze selekcí méně problémových rodin, ačkoli stále platí, že nejvíce úspěšné rodiny se střídavou péčí k ní došly dobrovolnou dohodou (Smyth et al. 2016). Nelze ani popřít, že dlouhotrvající konflikt mezi rodiči má na děti velice negativní vliv, a taktéž nelze říci, že by střídavá péče tento negativní vliv zcela

vymýtila (Nielsen 2017). Můžeme ale shrnout, že v rámci tohoto výzkumného pole existuje mnohem více studií, jež odkazují k lepším výsledkům dětí ze střídavé péče než dětí z péče výhradní, a to i přes běžný výskyt konfliktu mezi rodiči. Tyto studie navíc upozorňují, že existují faktory, jež mohou modifikovat střídavou péči intenzivněji (např. kvalita rodičovství) (Mahrer et al. 2018).

Pokud ale silný konflikt přetrvá a je dlouhodobého charakteru, může mít závažné implikace pro děti ve střídavé péči? V odpovědi na tuto otázku nejsou výsledky zahraničních výzkumů jednoznačné. Existuje skupina výzkumů, jež ukazují, že i v situaci výrazného konfliktu děti profitují ze vztahu s oběma rodiči, což převáží nad stresem z hádek a neshod, a střídavá péče je obvykle v zájmu dítěte, pouze s výjimkou extrémů (Kruk 2018; Warshak 2015). Dle Nielsen (2018) a její analýzy šedesáti studií srovnávajících výsledky dětí ze střídavé a výhradní péče si děti i v rodinách s vysokou mírou konfliktu vedly lépe ve střídavé péči než ve výhradní. Zdá se tomu tak být z důvodu bližšího vztahu s rodiči, jež údajně dokáže působit na dětský blahobyt a celkově na jejich spokojenost silněji nežli samotný konflikt. Navíc, i když byl konflikt velice výrazný, děti ve střídavé péči měly lepší vztah zejména se svým otcem než děti v péči výhradní.¹³

Další skupina prací však poukazuje na negativní jevy, které s sebou silný konflikt rodičů nese: nejde jen o stres a strach z hádek, ale také extrémně odlišné rodičovské přístupy, programování dítěte proti druhému rodiči, systematické vzájemné nabourávání respektu a úcty. V tomto případě výsledky střídavé péče nemohou být dobré, protože její pozitiva nejsou dána jen časem stráveným s oběma rodiči, ale také kvalitou rodičovského přístupu, která v těchto případech výrazně utrpí. Další autoři upozorňují na problémy s loajalitou dětí k rodičům po rozvodu. Konflikt zde posiluje tlak čelit nelehkým volbám mezi přízní vůči oběma stranám (Baude et al. 2016) McIntosh při bližší specifikaci tohoto problému uvádí prohloubení možného pocitu nezakořeněnosti a nestability (McIntosh a Chisholm 2008). Obavy z těchto možných negativních vlivů konfliktu mezi rodiči vyjadřuje i Haugen (Haugen 2010). Nielsen (2018) také shrnuje vliv vysoké míry konfliktu mezi rodiči v souvislosti s pohlavím dítěte. Vysoký konflikt měl velký vliv na vztah otce a dcery, a to v obou typech rodinného uspořádání – jak v péči výhradní, tak v péči střídavé. Na vztah otce a syna ani na vztah dcery či syna s matkou však vysoký konflikt neměl tak výrazný vliv. Dívky ve střídavé i výhradní péči tak byly více stresovány než chlapci.

Ekonomické a statusové charakteristiky rodičů

Rodiče, kteří praktikují střídavou péči, se většinou v různých zemích vyznačují vyšším příjmem a vyšší úrovní vzdělání (Augustijn 2021; Baude et al. 2019; Berman a Daneback 2020; Hjern, Bergström et al. 2021; Pires a Martins 2021 a další). Při srovnání podle pohlaví však Žilinčíková (2021) na datech Gender and Generations survey zjišťuje, že ačkoliv pro ženy platí lineární vztah mezi úrovní vzdělání a praxí střídavé péče, u mužů se častěji vyskytovala

¹³ Nezanedbatelným faktem také může být, že ani ve výhradní péči nejsou děti vždy od konfliktu rodičů odstíněny a psychologické důsledky stresu či zavržení rodiče se mohou projevat i zde, bez možnosti trávit rozsáhlejší čas s oběma.

v kategorii středního vzdělání. Naznačuje tedy, že vzdělání žen může při výběru typu péče hrát podstatnější roli, na což poukazují i Kitterød a Lyngstad (2012).

Status rodiče hraje roli jednak v jeho/její informovanosti o různých formách péče, přístupu k jednání v rámci institucí, přístupu institucionálních aktérů k němu/ní a také v možnostech vybrané uspořádání flexibilně zorganizovat a realizovat (širší možnosti volby bydliště, zajištění zázemí pro děti, dovážení dětí, sladění práce a péče atp.).¹⁴ Tato a další podobná zjištění logicky vedou k úvaze: Jestliže výzkumy ukazují, že děti se střídavou péčí vycházejí ze srovnání lépe než děti ve výhradní péči, nejsou tyto rozdíly způsobeny statusovou selekcí (do střídavé péče jsou selektovány děti s lepším statusovým zázemím)? Není tomu tak, že děti benefitují z rozmanitých forem kapitolů rodičů, a nikoliv ze střídavé péče?

Vliv statusu rodičů je patrný u všech typů rodin, včetně situace rozpadu partnerství. Pociťovaná ekonomická deprivace je u dětí spojena s menší mírou životní spokojenosti (Bjarnason et al. 2012), vyšším výskytem psychických problémů (Drapeau et al. 2017) i s potížemi v kolektivu a šikanou (Låftman et al. 2017). Na druhou stranu kontrolovat výsledky střídavé péče podle statusu rodičů je relativně méně komplikované, než například odhadnout míru konfliktu, a mnoho výzkumů tuto kontrolu zahrnuje. Švédská studie zkoumala 391 dětí ze střídavé a 654 dětí z výhradní péče. Nízké rodičovské vzdělání a časté rodičovské úzkosti byly asociovány s větším počtem psychických potíží dětí. Rozdíly mezi výhradní a střídavou péčí však nebyly vysvětleny skrze úroveň socioekonomického statusu rodičů. Celkově autoři došli k závěru, že více psychických problémů vykazovaly děti v péči jednoho rodiče (Fransson et al. 2016). Podobně další autoři (Bergström et al. 2021; Hjern, Bergström et al. 2021; Hjern, Urhoj et al. 2021) upozorňují na možnost zkreslení výsledků duševního zdraví dětí ve střídavé péči faktory před separací rodičů (jako například socioekonomickým statusem rodičů), nicméně i při jejich kontrole uzavírají, že střídavá péče přináší méně negativ ve srovnání s péčí výlučnou. Hjern, Bergström et al. (2021) v rámci švédské studie, užívající data ze Swedish Living Conditions Survey, zjistili lepší výsledky dětí ze střídavé péče v porovnání s dětmi z péče výhradní. Děti z výhradní péče měly při komparaci s dětmi ze střídavé péče nižší self-esteem/sebevědomí a vyšší míru subjektivního stresu. Tyto rozdíly navíc nezmizely ani po kontrole faktoru socioekonomického statusu, konkrétně vzdělání rodičů.

Jiní autoři zase relativizují vliv samotného vzdělání rodičů, čímž zpochybňují argument selektivního vlivu. Augustijn (2021) nenašla signifikantní vztah mezi psychickými potížemi dětí a vzděláním matky či otce po separaci. Děti však měly méně mentálních problémů a celkově si po psychické stránce vedly lépe ve střídavé péči nežli v péči výhradní za podmínky nízkého konfliktu mezi rodiči. Podle dalších autorů zase s tím, jak se sdílené rodičovství stává častějším, ubývají také rozdíly v socioekonomických charakteristikách rodin (Berman a Daneback 2020: 7).

Lze z výsledků realizovaných studií vyvodit, zda pozitivní výsledky dětí ve střídavé péči nejsou způsobeny selekcí rodičů s vyšším statusem? Nielsen dochází k závěru, že „děti

¹⁴ Je pravděpodobné, že tento vzdělanostní gradient bude tím silnější, čím méně standardní možnosti sdílené rodičovství v dané zemi je. Zejména informovanost a schopnost jednání v institucionálním rámci (systém sociálně-právní ochrany dítěte, soudy) je v takovém případě nutně odlišná.

ve střídavé péči vykazují lepší výsledky než děti v péči výhradní nezávisle na velikosti příjmů rodičů“ (Nielsen 2018: 269). Na druhou stranu můžeme říci, že studií zaměřených na rodiny s nižším statusem je velmi málo, ačkoli je tento trend stále častější, jak ukázala například wisconsinská studie (Melli a Brown 2008). Za současného stavu výzkumu je patrné, že vyšší status rodičů vysvětluje část pozitivních důsledků, pravděpodobně však ne všechny. S jistotou na tuto otázku odpoví spíše budoucí výzkumy.

Komplexnost struktury domácností

Zatímco u konfliktu a sociálního statusu rodičů jsme se věnovali tomu, jak se výzkumy snaží objasnit podezření na falešnou korelaci mezi typem péče a výsledky dětí, v případě nových partnerství po rozvodu je kauzální logika odlišná. Zde je většinou namístě hovořit o modifikujícím faktoru.

Steinbach et al. (2021) upozorňují, že vedle stěhování mezi domácnostmi je právě komplexnost vazeb klíčovou charakteristikou střídavé péče. Jedním z hlavních důvodů nespokojenosti dětí často bývá právě skutečnost, že si jeden z rodičů či oba našli nového partnera. Ačkoliv se nový partner (i s dětmi) může objevit v jakémkoliv typu uspořádání, v situaci pravidelného střídání pobytu v domácnostech obou rodičů vytvářejí nová partnerství komplexnější rodinná uspořádání s vyšším potenciálem negativních reakcí. Další vývoj pak záleží na mnoha okolnostech, z nichž vedle postojů každého ze zúčastněných hrají podstatnou roli také (nejasné) sociální role, jež daná kultura přisuzuje nevlastním rodičům (Campo et al. 2012; Nielsen 2014). Komplexní uspořádání s novými partnery, nevlastními a poloroďými sourozenci může znamenat konkurenci, znejistění původních vazeb, nutnost adaptace, ale také nové příležitosti a rozšíření nejbližší sítě intenzivních rodinných vztahů.

Pokud se dítě/děti již nebudou cítit v komplexním uspořádání spokojeně, budou vyhledávat příležitosti k častějšímu kontaktu s druhým rodičem, jenž nový vztah ještě nezahájil (Campo et al. 2012). Situace, kdy si dítě nového partnera oblíbí, je pravděpodobná, avšak opačná skutečnost se dle studií vyskytuje častěji. Autoři významné publikace o střídavé péči v Austrálii uvádí, že děti častěji hodnotily nové partnery/partnerky svých rodičů spíše negativně (Campo et al. 2012). Podle této studie děti hovořily o svých nevlastních rodičích v dobrém, pokud se snažily spoluutvářet pohodovou rodinnou atmosféru. Na druhou stranu děti mnohem častěji popisovaly situace, kdy jejich rodič neměl kvůli novému partnerovi na ně čas (Campo et al. 2012). Také popisy charakterových vlastností nových partnerů nebyly příliš pozitivní. Děti nejčastěji hodnotily nového nevlastního rodiče jako příliš (a často bezdůvodně) striktního. Jednoduše řečeno, děti měly problémy při pobytu u rodiče, který s novým partnerem nedokázal navodit rodinnou atmosféru, a necítily se „jako doma“ (Campo et al. 2012). Jako problematické se navíc jeví negativní konotace spojené s rolí otčíma a častěji macechy.¹⁵

Ambivalentní důsledky nových vztahů popisuje Nielsen (2014), která uvádí, že děti kolem čtyř až šesti let, o které pečovali i jiní lidé než jejich biologičtí rodiče, sice vykazovaly

¹⁵ I v mnoha kulturách jsou tyto role negativně vykresleny od pohádek přes lidové vtípy až po filmové a televizní zpracování. Dětem je tak podprahově všteřován obraz zlých nevlastních rodičů, jež si poté mohou přenášet do vlastního života.

méně sociálních i behaviorálních potíží a lépe se soustředily, ale měly více problémů se spánkem a častěji trpěly úzkostmi. U mladších dětí, tzn. ve věku od dvou do tří let, s větším počtem pečovatelů se neukázaly žádné markantní rozdíly v chování ani psychice, a tudíž na ně neměl tento faktor nijak relevantní vliv.

Celkově dle zkoumané literatury lze říci, že nový partner/partnerka mají spíše negativní dopad na děti ve střídavé péči, zejména z psychologického pohledu. Pouze malá část dětí ve výše zmíněných výzkumech si oblíbila nevlastního rodiče. Většinou tomu bylo právě naopak. Téma vlivu nového partnera či partnerky rodiče/rodičů na děti po rozvodu vyžaduje další výzkum. Vhodná by byla například longitudinální explorace relevantního vzorku rodin praktikujících střídavou péči. Jedině v dlouhodobém horizontu lze zcela s jistotou hovořit o tom, jak konkrétně nový partner může ovlivnit děti ve střídavé péči a tím i celé rodinné uspořádání a zda může mít na děti i převažující pozitivní vliv.

Na závěr této části, věnované faktorům modifikujícím výsledky střídavé péče, shrneme v Tabulce 2 přehled nejvýznamnějších studií, jež mapují okolnosti, které mohou důsledky porozvodových uspořádání významně proměnit.

Tabulka 2: Přehled nejvlivnějších studií mapujících intervenující faktory ve vztahu k důsledkům střídavé péče

Studie	Kontrolované intervenující faktory	Závěry po kontrole intervenujícího faktoru
Baude et al. 2016	úroveň konfliktu mezi rodiči	Konflikt posiluje tlak čelit volbám mezi přízní vůči oběma rodičům ve SP.
McIntosh a Chisholm 2008		Při výskytu konfliktu existuje možnost prohloubení pocitu nezakořeněnosti a nestability v rámci SP.
Nielsen 2018		V rodinách s vysokou mírou konfliktu si děti vedly lépe ve SP než ve VP.
Kruk 2018; Warshak 2015		Profit ze vztahu s oběma rodiči ve SP převáží stres z neshod (pokud se nejedná o extrém).
Hjem, Bergström et al. 2021	socioekonomický status rodičů	SP přináší méně negativ ve srovnání s VP.
Fransson et al. 2016		Více psychických problémů vykazovaly děti ve VP než děti ve SP.
Augustijn 2021		Vliv vzdělání rodičů se nejevil jako významný. Celkově měly děti ve SP lepší psychické zdraví než děti ve VP.
Nielsen 2018		Děti ve SP vykazují lepší výsledky než děti ve VP i při kontrole velikosti příjmu rodičů.
Campo et al. 2012	komplexnost struktury domácností	Uspořádání SP s novými partnery rodičů může být problematické, zvlášť pokud se pak dítě necítí „jako doma“.

Diskuse a závěr

Tato přehledová studie přinesla odpovědi na dvě výzkumné otázky. První z nich směřovala k jádru kontroverzí okolo střídavé péče a ptala se, jaké negativní či pozitivní důsledky pro děti lze v publikovaných výzkumech nalézt ve spojení s různými uspořádáními péče po rozchodu či rozvodu rodičů. Celkové shrnutí výsledků v této oblasti dovoluje jednoznačně vyvrátit předpoklad o obecném negativním vlivu střídavé péče. Naopak většina zahraničních rozsáhlých studií i přehledů identifikuje mírně pozitivní výsledky u dětí, které mají ve spojení se střídáním domácností rozsáhlý styk s oběma biologickými rodiči, ve srovnání s dětmi ve výhradní péči jednoho rodiče. Lze tedy uzavřít, že lidová představa o „batužkářích“ nevyhnutelně spjících ke schizofrenii je nepodloženým mýtem, jež bohužel často reprodukuje i popularizující odborníci.

Prostřednictvím druhé výzkumné otázky jsme shrnuli dosavadní znalost o modifikujících vlivech okolností střídavé péče. Tato část přehledu tedy vycházela z druhého klíčového tématu kontroverzí, v nichž často přichází argument, že případné neutrální či pozitivní výsledky střídavé péče jsou dány faktem, že toto uspořádání častěji volí méně konfliktní, vzdělanější a lépe situovaní rodiče (tento selekční princip výzkumy jednoznačně prokazují). Tyto námitky lze na základě literatury považovat za částečně oprávněné – kontrolují-li empirické výzkumy vliv statusu rodiny či míry konfliktu mezi rodiči, je zřejmé, že rozdíl ve prospěch dětí ze střídavé péče se snižuje a v některých případech mizí. Na druhou stranu však nelze říci, že by se pod selekčním principem skryl negativní vliv střídavé péče. Děti vychovávané po rozchodu rodičů v tomto režimu mají opět stejné, nebo lepší výsledky než děti z výhradní péče jednoho rodiče. Celkově lze tedy shrnout, že na základě dostupné empirické literatury z oblasti sociálněvědního výzkumu věnujícího se důsledkům porozvodových uspořádání je zřejmé, že střídavá péče není v obecné rovině pro děti škodlivá. Škodlivé jsou nepřiměřené přístupy rodičů a institucí, zejména konflikt či dlouhodobá nejistota, zasahující děti.

Ačkoliv výzkum vlivu nestability partnerství na děti, včetně důsledků různých uspořádání péče je dnes již velmi rozvinutým polem, nelze říci, že by zde neexistovala bílá místa. Shrme-li náš přehled kriticky, je třeba upozornit na některá témata, jež by si zasloužila podrobnější rozpracování, nebo zcela chybí. Zároveň je hned zkraje nutné dodat, že v rozsáhlé produkci výzkumu střídavé péče markantně chybí výsledky nejen z Česka, ale z evropských zemí obecně.

Ze sociologického pohledu je patrná absence testů tzv. stigmatizační perspektivy. I když v rámci výzkumu obecných důsledků rozvodovosti je toto téma zpracováno (Kalmijn a Uunk 2007), ve specifitější oblasti výzkumů střídavé péče chybí odpověď na otázku, zda v důsledcích střídavé péče hrají roli také mechanismy stigmatizace či normativní stránky sociálních institucí. Přitom je nasnadě, že relativně nový fenomén, jehož institucionální rámec je neukotvený (srov. například role rodičů) a kulturní obraz rozporuplný, bude ve svých důsledcích pravděpodobně modifikován společenským přijetím. Stigmatizační hypotéza pak říká, že část negativních důsledků daného jevu jde na vrub komplikacím spojeným se stigmatem spíše než patologii produkované jevem samotným.

Dále je třeba upozornit, že v produkci porozvodového výzkumu se teprve pomalu prosazují rozsáhlejší kvalitativní výzkumy zaměřené na prožívání dětství a konstrukce domova.

Podobně také téma komplexity porozvodových uspořádání, rolí okruhu rodičů je teprve rozvíjející se částí daného pole. A nakonec lze dodat, že tak jako v mnoha dalších oblastech sociologie rodiny i zde je silný nedostatek longitudinálních výzkumů, které by umožnily sledovat dynamiku vývoje. Pro budoucí výzkum se tedy nabízejí témata prožívání komplexity, oscilace rodinné struktury, rizika a benefity rozšířené rodiny. Jelikož relevance sdílených forem rodičovství je hluboce zakotvená v dlouhodobém vývoji partnerství a rodiny, jejich další výzkum bude nutnou výzvou pro formulaci přiměřených sociálních politik i pro pochození života rostoucí části rodin.

Literatura

- AMATO, Paul R. 1993. „Children’s Adjustment to Divorce: Theories, Hypotheses, and Empirical Support.“ *Journal of Marriage and Family* 55(1): 23–38. doi: 10.2307/352954
- ARIÈS, Philippe. 1962. *Centuries of Childhood: A Social History of Family Life*. New York: Vintage Books.
- AUGUSTIJN, Lara. 2021. „Joint Physical Custody, Parent–Child Relationships, and Children’s Psychosomatic Problems.“ *Journal of Public Health*. doi: 10.1007/s10389-021-01583-1
- BADINTER, Elisabeth. 2006. *Materská láska: Od 17. storočia po súčasnosť*. 2006 vyd. Bratislava: Aspekt.
- BALA, Nicholas, Rachel BIRNBAUM, Karine POITRAS, Michael SAINI, Francine CYR a Shawna LECLAIR. 2017. „Shared Parenting in Canada: Increasing Use But Continued Controversy: Shared Parenting in Canada.“ *Family Court Review* 55(4): 513–30. doi: 10.1111/fcre.12301
- BAUDE, Amandine, Sylvie DRAPEAU, Véronique LACHANCE a Hans IVERS. 2019. „Adjustment of Children in Joint Custody and Associated Variables: A Systematic Review.“ *Journal of Child Custody* 16(4): 313–38. doi: 10.1080/15379418.2019.1691106
- BAUDE, Amandine, Jessica PEARSON a Sylvie DRAPEAU. 2016. „Child Adjustment in Joint Physical Custody Versus Sole Custody: A Meta-Analytic Review.“ *Journal of Divorce & Remarriage* 57(5): 338–60. doi: 10.1080/10502556.2016.1185203
- BAUSERMAN, Robert. 2002. „Child Adjustment in Joint-Custody versus Sole-Custody Arrangements: A Meta-Analytic Review.“ *Journal of Family Psychology* 16(1): 91–102. doi: 10.1037//0893-3200.16.1.91
- BAUSERMAN, Robert. 2012. „A Meta-Analysis of Parental Satisfaction, Adjustment, and Conflict in Joint Custody and Sole Custody Following Divorce.“ *Journal of Divorce & Remarriage* 53(6): 464–88. doi: 10.1080/10502556.2012.682901
- BERGSTRÖM, Malin, Raziye SALARI, Anders HJERN, Robin HOGNÄS, Kersti BERGQVIST a Emma FRANSSON. 2021. „Importance of Living Arrangements and Coparenting Quality for Young Children’s Mental Health after Parental Divorce: A Cross-Sectional Parental Survey.“ *BMJ Paediatrics Open* 5(1): e000657. doi: 10.1136/bmjpo-2020-000657
- BERMAN, Rakeł a Kristian DANEBACK. 2020. „Children in Dual-residence Arrangements: a Literature Review.“ *Journal of Family Studies* 0(0): 1–18. doi: 10.1080/13229400.2020.1838317
- BERNARDI, Laura a Dimitri MORTELMANS. 2021. „Introduction: Advances in Research on Shared Physical Custody by Interdisciplinary Approaches.“ Pp. 1–18 in L. BERNARDI a D. MORTELMANS (eds.). *Shared Physical Custody: Interdisciplinary Insights in Child Custody Arrangements, European Studies of Population*. Cham: Springer International Publishing.

- BJARNASON, Thoroddur, Pernille BENDTSEN, Arsaell M. ARNARSSON, Ina BORUP, Ronald J. IANNOTTI, Petra LÖFSTEDT, Ilona HAAPASALO a Birgit NICLASEN. 2012. „Life Satisfaction Among Children in Different Family Structures: A Comparative Study of 36 Western Societies: Life Satisfaction and Family Structures.“ *Children & Society* 26(1): 51–62. doi: 10.1111/j.1099-0860.2010.00324.x
- BRANDĚN, Maria a Karen HAANDRIKMAN. 2019. „Who Moves to Whom? Gender Differences in the Distance Moved to a Shared Residence.“ *European Journal of Population* 35(3): 435–58. doi: 10.1007/s10680-018-9490-4
- BREIVIK, Kyrre a Dan OLWEUS. 2006. „Adolescent’s Adjustment in Four Post-Divorce Family Structures: Single Mother, Stepfather, Joint Physical Custody and Single Father Families.“ *Journal of Divorce & Remarriage* 44(3–4): 99–124. doi: 10.1300/J087v44n03_07
- BROTSKY, Muriel, Susan STEINMAN a Steven ZEMMELMAN. 2005. „Joint Custody Through Mediation-Reviewed: Parents Assess Their Adjustment 18 Months Later.“ *Family Court Review* 26(2): 53–58. doi: 10.1111/j.174-1617.1988.tb01038.x
- CAMPO, Monica, Belinda FEHLBERG, Christine MILLWARD a Rachel CARSON. 2012. „Shared Parenting Time in Australia: Exploring Children’s Views.“ *Journal of Social Welfare and Family Law* 34(3): 295–313. doi: 10.1080/09649069.2012.750480
- DARWICHE, Joëlle, Cindy Eira NUNES, Nahema EL GHAZIRI, Camille IMESCH a Séverine BESSE-RO. 2021. „Coparenting Interventions and Shared Physical Custody: Insights and Challenges.“ Pp. 253–82 in L. BERNARDI a D. MORTELMANS (eds.). *Shared Physical Custody: Interdisciplinary Insights in Child Custody Arrangements, European Studies of Population*. Cham: Springer International Publishing.
- DRAPEAU, Sylvie, Amandine BAUDE, Jérôme OUELLET, Elisabeth GODBOUT, Hans IVERS a Marie-Christine SAINT-JACQUES. 2017. „Relations between Postdivorce Custody Arrangements, Family Contexts, and Children’s Adjustment.“ *Journal of Child Custody* 14(1): 11–33. doi: 10.1080/15379418.2017.1312659
- EMERY, Robert E. a Samantha L. TORNELLO. 2014. „Rejoinder to Millar and Kruk (2014): Who Assumes the Burden of Proof When There Is No Neutral Null Hypothesis?: Rejoinder to Millar & Kruk (2014).“ *Journal of Marriage and Family* 76(1): 237–240. doi: 10.1111/jomf.12070
- ENGLAND, Paula. 2010. „The Gender Revolution: Uneven and Stalled.“ *Gender & Society* 24(2): 149–66. doi: 10.1177/0891243210361475
- ESPING-ANDERSEN, Gøsta a Francesco C. BILLARI. 2015. „Re-Theorizing Family Demographics.“ *Population and Development Review* 41(1): 1–31. doi: 10.1111/j.1728-4457.2015.00024.x
- FAFEJTA, Martin. 2018. „The Fathers’ Rights Movement as a Subaltern Counterpublic.“ *Sociología* 50(3): 225–245.
- FISCHER, Tamar F. C., M. Paul DE GRAAF, Matthijs KALMIJN. 2005. „Friendly and Antagonistic Contact Between Former Spouses After Divorce: Patterns and Determinants.“ *Journal of Family Issues* 26(8): 1131–1163. <https://doi.org/10.1177/0192513X05275435>
- FOX, Greer Litton a Robert F. KELLY. 1995. „Determinants of Child Custody Arrangements at Divorce.“ *Journal of Marriage and the Family* 57(3): 693–708. doi: 10.2307/353924
- FRANSSON, Emma, Sara BROLIN LÅFTMAN, Viveca ÖSTBERG, Anders HJERN a Malin BERGSTRÖM. 2018. „The Living Conditions of Children with Shared Residence – the Swedish Example.“ *Child Indicators Research* 11(3): 861–83. doi: 10.1007/s12187-017-9443-1
- FRANSSON, Emma, Jani TURUNEN, Anders HJERN, Viveca ÖSTBERG a Malin BERGSTRÖM. 2016. „Psychological Complaints among Children in Joint Physical Custody and Other Family Types: Considering Parental Factors.“ *Scandinavian Journal of Public Health* 44(2): 177–183. doi: 10.1177/1403494815614463

- GATES, Annkatrine Liegmann. 2019. „Stepmothers’ Coparenting Experience with the Mother in Joint Custody Stepfamilies.“ *Journal of Divorce & Remarriage* 60(4): 253–269. doi: 10.1080/10502556.2018.1488124
- HAUGEN, Gry Mette D. 2010. „Children’s Perspectives on Everyday Experiences of Shared Residence: Time, Emotions and Agency Dilemmas.“ *Children & Society* 24(2): 112–122. doi: 10.1111/j.1099-0860.2008.00198.x
- HAVERMANS, Nele, An Katrien SODERMANS a Koen MATTHIJS. 2017. „Residential Arrangements and Children’s School Engagement: The Role of the Parent–Child Relationship and Selection Mechanisms.“ *Youth & Society* 49(8): 1104–1122. doi: 10.1177/0044118X15581167
- HETHERINGTON, E. Mavis a John KELLY. 2002. *For Better or for Worse: Divorce Reconsidered*. New York: Norton & Co.
- HJERN, Anders, Malin BERGSTRÖM, Emma FRANSSON, a Stine Kjaer URHOJ. 2021. „Living Arrangements after Parental Separation Have Minimal Impact on Mental Health at Age 7 Years.“ *Acta Paediatrica* 110(9): 2586–2593. doi: 10.1111/apa.15916
- HJERN, Anders, Stine Kjaer URHOJ, Emma FRANSSON a Malin BERGSTRÖM. 2021. „Mental Health in Schoolchildren in Joint Physical Custody: A Longitudinal Study.“ *Children* 8(6): 473. doi: 10.3390/children8060473
- HÖHNE, Sylva a Jana PALONCYOVÁ. 2021. „Pěče a výživa dětí po rozchodu rodičů podle výsledků opatrovnických řízení.“ *Demografie* 63(1): 3–21.
- KALMIJN, Matthijs a Wilfred AUNK. 2007. „Regional Value Differences in Europe and the Social Consequences of Divorce: A Test of the Stigmatization Hypothesis.“ *Social Science Research* 36(2): 447–468. doi: 10.1016/j.ssresearch.2006.06.001
- KITTERØD, Ragni Hege a Jan LYGSTAD. 2012. „Untraditional Caring Arrangements among Parents Living Apart: The Case of Norway.“ *Demographic Research* 27: 121–152. doi: 10.4054/DemRes.2012.27.5
- KRUK, Edward. 2018. „Arguments Against a Presumption of Shared Physical Custody in Family Law.“ *Journal of Divorce & Remarriage* 59(5): 388–400. doi: 10.1080/10502556.2018.1454201
- LÅFTMAN, Sb, E. FRANSSON, B. MODIN a V. ÖSTBERG. 2017. „National Data Study Showed That Adolescents Living in Poorer Households and with One Parent Were More Likely to Be Bullied.“ *Acta Paediatrica* 106(12): 2048–2054. doi: 10.1111/apa.13997
- MAHRER, Nicole E., Karey L. O’HARA, Irwin N. SANDLER a Sharlene A. WOLCHIK. 2018. „Does Shared Parenting Help or Hurt Children in High-Conflict Divorced Families?“ *Journal of Divorce & Remarriage* 59(4): 324–347. doi: 10.1080/10502556.2018.1454200
- MAREŠ, Jiří. 2013. Přehledové studie: jejich typologie, funkce a způsob vytváření. *Pedagogická orientace* 23(4): 427–454. doi:10.5817/PedOr2013-4-427
- MARINHO, Sofia a Rita GOUVEIA. 2021. „Child Custody Preferences in Light of Attitudes Toward the Couple’s Division of Labor in Portugal.“ *Journal of Marriage and Family* 83(5): 1502–1514. doi: 10.1111/jomf.12767
- MCINTOSH, Jennifer a Richard CHISHOLM. 2008. „Cautionary Notes on the Shared Care of Children in Conflicted Parental Separation.“ *Journal of Family Studies* 14(1): 37–52. doi: 10.5172/jfs.327.14.1.37
- MELLI, M. S. a P. R. BROWN. 2008. „Exploring A New Family Form - The Shared Time Family.“ *International Journal of Law, Policy and the Family* 22(2): 231–269. doi: 10.1093/lawfam/ebn002
- MILLAR, Paul a Edward KRUK. 2014. „Maternal Attachment, Paternal Overnight Contact, and Very Young Children’s Adjustment: Comment on Tornello et al. (2013): Comment on Tornello et al. (2013).“ *Journal of Marriage and Family* 76(1): 232–236. doi: 10.1111/jomf.12071
- NIELSEN, Linda. 2014. „Shared Physical Custody: Summary of 40 Studies on Outcomes for Children.“ *Journal of Divorce & Remarriage* 55(8): 613–635. doi: 10.1080/10502556.2014.965578

- NIELSEN, Linda. 2017. „Re-Examining the Research on Parental Conflict, Coparenting, and Custody Arrangements.“ *Psychology, Public Policy, and Law* 23(2): 211–231. doi: 10.1037/law0000109
- NIELSEN, Linda. 2018. „Joint Versus Sole Physical Custody: Children’s Outcomes Independent of Parent–Child Relationships, Income, and Conflict in 60 Studies.“ *Journal of Divorce & Remarriage* 59(4): 247–281. doi: 10.1080/10502556.2018.1454204
- NILSEN, Sondre Aasen, Mari HYSING, Kyrre BREIVIK, Ove HERADSTVEIT, Eilif Vingen SUNDE, Kjell Morten STORMARK a Tormod BØE. 2020. „Complex Families and Health Complaints among Adolescents: A Population-Based Cross-Sectional Study.“ *Scandinavian Journal of Public Health* 48(7): 733–742. doi: 10.1177/1403494819893903
- OTTO, Hiltrud a Heidi KELLER (eds.). 2014. *Different Faces of Attachment: Cultural Variations on a Universal Human Need*. Cambridge: Cambridge University Press.
- PASLEY, Kay, Raymond E. PETREN a Jessica N. FISH. 2014. „Use of Identity Theory to Inform Fathering Scholarship: Identity Theory and Fathering.“ *Journal of Family Theory & Review* 6(4): 298–318. doi: 10.1111/jftr.12052
- PAVLÁT, J. 2010. „Děti po rozvodu svých rodičů - souhrn anglofonních a našich prací.“ *Československá psychologie* 56(3): 221–231.
- PIRES, Mónica a Mariana MARTINS. 2021. „Parenting Styles, Coparenting, and Early Child Adjustment in Separated Families with Child Physical Custody Processes Ongoing in Family Court.“ *Children* 8(8): 629. doi: 10.3390/children8080629
- SMYTH, Bruce M., Jennifer E. MCINTOSH, Robert E. EMERY a Shelby L. HIGGS HOWARTH. 2016. „Shared-Time Parenting.“ Pp. 118–169 in L. DROZD, M. SAINI a N. OLESEN (eds.). *Parenting Plan Evaluations*. Oxford: Oxford University Press.
- STEINBACH, Anja. 2019. „Children’s and Parents’ Well-Being in Joint Physical Custody: A Literature Review.“ *Family Process* 58(2): 353–369. doi: 10.1111/famp.12372
- STEINBACH, Anja, Lara AUGUSTIJN a Gerrit CORKADI. 2019. „The Prevalence of Joint Physical Custody Arrangements in Post-Separation Families in 38 Western Societies.“ *Presentation at the Annual Meeting of the Population Association of America (PAA) Austin, Texas*.
- STEINBACH, Anja, Lara AUGUSTIJN a Gerrit CORKADI. 2021. „Joint Physical Custody and Adolescents’ Life Satisfaction in 37 North American and European Countries.“ *Family Process* 60(1): 145–158. doi: 10.1111/famp.12536
- TORNELLO, Samantha L., Robert EMERY, Jenna ROWEN, Daniel POTTER, Bailey OCKER, a Yishan XU. 2013. „Overnight Custody Arrangements, Attachment, and Adjustment Among Very Young Children: Overnight Custody and Very Young Children.“ *Journal of Marriage and Family* 75(4): 871–885. doi: 10.1111/jomf.12045
- TURUNEN, Jani, Annika NORELL-CLARKE a Curt HAGQUIST. 2021. „How Do Children and Adolescents of Separated Parents Sleep? An Investigation of Custody Arrangements, Sleep Habits, Sleep Problems, and Sleep Duration in Sweden.“ *Sleep Health* S2352721821001297. doi: 10.1016/j.sleh.2021.06.002
- TYL, Jiří. 2006. „Střídavá péče je prokazatelně pro děti lepší : výzkumy a statistiky porozvodové péče.“ *Právo a rodina* (2006): 18–22
- VANASSCHE, Sofie, An Katrien SODERMANS, Koen MATTHIJS, a Gray SWICEGOOD. 2013. „Commuting between Two Parental Households: The Association between Joint Physical Custody and Adolescent Wellbeing Following Divorce.“ *Journal of Family Studies* 19(2): 139–158. doi: 10.5172/jfs.2013.19.2.139
- WARSHAK, Richard A. 2015. „Securing Children’s Best Interests While Resisting the Lure of Simple Solutions.“ *Journal of Divorce & Remarriage* 56(1): 57–79. doi: 10.1080/10502556.2014.972186
- WESTON, Ruth a Lixia QU. 2018. *Parenting Dynamics after Separation: A Follow-up Study of Pa... – Archived Website*. Australian Government.

- WILCOX, Kathryn L., Sharlene A. WOLCHIK a Sanford L. BRAVER. 1998. „Predictors of Maternal Preference for Joint or Sole Legal Custody.“ *Family Relations* 47(1): 93. doi: 10.2307/584855
- ŽILINČÍKOVÁ, Zuzana. 2021. „Children’s Living Arrangements after Marital and Cohabitation Dissolution in Europe.“ *Journal of Family Issues* 42(2): 345–373. doi: 10.1177/0192513X20923721

Autoři

Petr Fučík působí jako odborný asistent na Katedře sociologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Ve svém výzkumu se zaměřuje na porozvodové adaptační procesy v souvislosti se sociální reprodukcí, stratifikací a genderovými tématy.

Kontakt: fucik@fss.muni.cz

Michaela Šolcová studuje magisterskou sociologii na Katedře sociologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Mezi témata, kterým se věnuje, patří typy porozvodových uspořádání dětí a koncept nevlastního rodičovství.

Kontakt: 471639@mail.muni.cz